

RAPORTURILE EXISTENTE ÎNTRE VALORILE JURIDICE ȘI ȘTIINȚA DREPTULUI ÎN OPERA LUI PETRE ANDREI

Bordeianu Cătălin, doctor, profesor universitar

Răspunsul dat de Petre Andrei este comprehensiv și raționalist. El afirmă că, în funcție de perspectiva din care sunt abordate ca fenomene formale, raționale, impuse de stat, ca fenomene sociale regulative ale realității sociale sau drept concepte abstracte ale vieții practice, valorile juridice pot forma obiectul unei științe a dreptului, a unei sociologii juridice, a unei filosofii a dreptului.

Așadar, „dreptul ca știință se ocupă cu valorile juridice numai din perspectiva formei și constituirii lor; filosofia dreptului se ocupă cu cunoașterea, evoluția și justificarea valorilor juridice, iar sociologia cu aplicarea lor la viața socială”.

Dreptul este cercetat dintr-un punct de vedere fundamental, anume acela al unei valori generale, mai precis al unei valori sociale. În calitate de regulator al vieții sociale, dreptul este o știință normativă. Creație a voinței organizate, a unei personalități sociale, a statului, el stabilește reguli, norme pentru acțiunea umană. În accepțiunea lui Petre Andrei, norma este „o regulă care indică drumul pentru realizarea unei valori”.

Întrucât normele sunt ele însele sancționate ca valori, în drept avem de-a face cu un sistem de valori ce pot fi împărțite în două grupe: o *valoare juridică supremă*, care este *dreptatea*, ce călăuzește acțiunea umană, și *valori-mijloace juridice*, în care intră normele, legile juridice.

Observând că cele două școli vor să accentueze un monism juridic, reducând fie valoarea, fie realitatea juridică la un singur principiu, Petre Andrei nu omite să menționeze încercările de a concilia raționalismul școlii naturaliste cu empirismul celei istorice, amintindu-l în acest sens pe Hegel, care afirma existența dreptului rațional chiar în dreptul istoric.

De pe o poziție neokantiană, Petre Andrei respinge cele două școli juridice, cărora le opune concepția dualistă, reprezentată de juriștii neokantieni, îndeosebi de R. Stammler, care a deosebit valoarea juridică de realitatea juridică.

Considerând realitatea ca obiect al dreptului juridic, el a atribuit valoarea dreptului-valoare sau dreptului-dreptate, care este idealul social într-o societate de oameni liberi după voința lor.

Prin distincția între *dreptul-realitate* și *dreptul-dreptate*, Stammler subliniază că dreptul în general nu este un concept de valoare și că există două feluri de drept dintre care numai dreptul adevărat este o valoare, pe când cel pozitiv îmbrățișează și injustul. Dacă conceptul dreptului nu este un concept de valori, atunci el nu este nici un concept al existenței, după cum nu este nici un concept metafizic.

Până aici se pare că Petre Andrei își însușește opinia lui Stammler, dar se desparte de acesta din clipa în care trebuie să răspundă întrebării: totuși ce fel de concept este dreptul în genere? „Vom răspunde că dreptul este un concept cultural, deoarece prin ajutorul său se poate apli-

ca realității faptelor, valoarea”. În genere, prin drept se instituie un raport între realitatea juridică și valoare. Ca fenomen cultural, dreptul intră în sfera existenței și în cea a valorii, deoarece orice fenomen cultural aparține existenței când este valorificat, este *substratul valorii sau non-valorii*. Încât raportează realitatea, la valoarea supremă, care în concepția lui Petre Andrei este cultura – fenomenul cultural juridic intră în sfera valorii. Așadar, dreptul în genere este înțeles ca un concept de relație, pentru realizarea valorii și aplicarea ei unei realități juridice.

Dacă lucrurile stau așa cum le-am prezentat ne putem întreba, care este rolul valorii juridice în societate? În opinia lui Petre Andrei valoarea juridică se vrea o măsură a faptelor, pe care le apreciază conform regulilor stabilite de legislator, reguli a căror valabilitate este întemeiată pe noțiunea de bine, de *jus-cultural*.

Cu alte cuvinte, dreptul vrea să aprecieze faptele și în același timp, să le determine. Ca urmare, în drept avem de-a face cu norme și imperative. Într-o asemenea configurație, spre deosebire de C. Radbruch, care definește norma ca fiind un scop și imperativul un mijloc, Petre Andrei este de părere că norma nu poate fi socotită drept scop deoarece nu este o realitate, ci o regulă, care stabilește numai o posibilitate de acțiune, pe când imperativul constrânge la acțiune. Atât norma, cât și imperativul slujesc înfăptuirea valorii absolute a dreptului.

Valoarea juridică se aplică unui material de fapte diferite și complexe. Elementele care constituie materialul valorilor juridice sunt fapte de drept și formează obiectul științei dreptului. Apare aici o dualitate dată de realitate – fapte de drept și valoarea juridică.

Ce raport se instituie între acești termeni? Oare este dedusă valoarea din realitatea juridică din experiență sau ea se impune experienței ca ceva extern și convingător?

În funcție de răspunsul dat acestor întrebări s-au conturat două școli juridice: școala naturalistă, care, neglijând complet realitatea, deduce valorile juridice din rațiunea omenească; școala istorică, deduce valoarea juridică din viața istorică a popoarelor.

Vorbind despre o valoare supremă, care este cultura, Petre Andrei introduce în discursul teoretic ideea unei valori juridice absolute, care este dreptatea, și pe care o socotește „o valoare rațională, apriorică, formală”. Ca valoare absolută, dreptatea se află pe o treaptă inferioară culturii, ca valoare supremă. Dreptatea împreună cu adevărul și frumosul au valabilitate universală. Realizarea lor constituie cultura, căreia se pare că Petre Andrei îi dă sensul de sumă a valorilor plăsmuite de societate.

Dreptatea, ca valoare absolută, este stabilită de filosofia juridică, pe când realizarea ei revine dreptului pozitiv. Valoarea absolută poate fi concretizată imediat în diferite forme, dintre care una este constituția unui stat. Ca fundament al dreptului pozitiv, constituția generează

dezvoltarea personalității individuale și a personalității totale, sociale. Or, personalitatea este agentul culturii, de aceea constituția este o formă determinantă, concretizată a valorii absolute. Valorile juridice au un conținut cultural determinat de constituție și ele trebuie să conlucreze la înfăptuirea valorilor culturale.

Acțiunile, faptele oamenilor sunt judecate după concordanța lor cu legea, care este expresia aplicării constituției și mai exact a formei concrete pe care a îmbrăcat-o valoarea absolută. Însăși ideea de drept este de natură socială, întrucât se aplică raporturilor dintre indivizi. „*Pentru fiecare individ izolat nu poate exista drept-nedrept, argumentează Petre Andrei; de îndată însă ce el intră în raporturi cu alți indivizi, se naște ideea dreptului*”. Rezultă că **valoarea juridică are elemente sociale chiar în alcătuirea sa. Ea se naște în societate și există pentru societate.** Aici termenul societate are înțelesul de stat și deci dreptul s-a născut o dată cu statul, ceea ce constituie răspunsul lui Petre Andrei la problema: statul e bazat pe drept sau dreptul pe stat? , problemă cu aparență de cerc vicios, căreia i s-au găsit soluții unilaterale dar pertinente.

Rezumând cele de mai sus, ne apare limpede că, în viziunea lui Petre Andrei, valorile juridice sunt culturale și au caracter social. Ele sunt totodată, valori-mijloace către o valoare scop: cultura realizată în societate, în stat.

Dreptul este considerat un regulator, un imperativ al vieții sociale. Dar aceasta obligă la disjungere între valoarea juridică și cea etică întrucât și etica formulează norme pentru conduita socială. Cea mai frecventă deosebire între cele două valori este aceea făcută de Kant între legalitate și moralitate, considerând dreptul ca un *regulativ extern*, iar moralitatea ca unul intern.

Dreptul este impus de un legislator, pe când moralitatea depinde de conștiința morală a individului. Cu alte cuvinte, originea deosebită a valorilor juridice și a celor morale dezvăluie o altă deosebire între ele. Astfel, valorile juridice sunt apreciate ca fiind heteronome, datorită faptului că sunt impuse de o voință exterioară, străină eului, în vreme ce valorile morale sunt autonome, întrucât fiecare își impune legea morală.

Cu toate acestea, deosebirile nu sunt atât de tranșante, încât să dea naștere unui raport de exclusivitate între valorile juridice și cele morale. Între ele trebuie să stabilim relații de reciprocitate, spune Petre Andrei, și anume: „dreptul poate fi moral, iar morala poate fi juridică”. Câteva argumente pledează în favoarea acestei teze. În drept

intenția este luată în seamă, pentru că este simptomul unor fapte viitoare. Dreptul și etica stăpânesc un domeniu comun: societatea.

Valorile etice pot accentua sau *momentul subiectiv* al unei acțiuni, intenția, aceasta mai ales *în etica individualistă*, sau *momentul obiectiv*, în etica socială. Conținutul obiectiv al valorii etice este dat de normele pentru realizarea voinței omenești. Schopenhauer, reamintește Petre Andrei, confundă valorile etice cu cele juridice. În realitate, valorile juridice „nu sunt numai ceva exterior, ci sunt și ceva interior”; ele sunt determinate de un sentiment al dreptății, care firește, are o nuanță etică.

Cu aceste argumente, Petre Andrei este de părere că se poate înlătura contradicția ce pare să existe între valorile juridice și cele etice, considerând dreptul ca „gradul cel mai inferior de moralitate”.

Referitor la heteronomia valorilor juridice, față de autonomia celor morale, Andrei arată, totuși, că în ultimă instanță valorile juridice derivă din cele culturale-etice și tind spre desăvârșirea personalității umane, pentru crearea valorilor culturale. Subliniind iarăși caracterul social al valorilor juridice, filosoful afirmă că ele sunt emanația voinței legiuitorului, al cărui scop ultim este realizarea valorii culturale, prin maxima dezvoltare a personalității umane. Acesta susține ideea că dreptul este relativ întrucât este subordonat postulatelor culturii. De aici însă nu se poate concluziona că valorile juridice se confundă cu cele culturale.

Valorile culturale reprezintă totalitatea valorilor morale, religioase, juridice etc., în timp ce legile juridice au un conținut specific de cultură și tind spre cultură. Ele pun în lumină influența reciprocă dintre drept și cultură.

Dat fiind caracterul social al valorilor juridice, procesul de cunoaștere a acestora constă în „găsirea culturii ca măsură a valorii juridice, în cercetarea raportului dintre valoarea juridică și faptele juridice”. La rândul său, „procesul de valorificare constă în stabilirea valorii dreptului pozitiv al legilor, care vor să desăvârșească, să concretizeze valoarea de drept în realitate, să ordoneze scopurile vieții umane”. Așadar, obiectul valorizării este reușita dreptului pozitiv, care înseamnă aplicarea „valorii-juste”.

Măsura de apreciere a legilor este valorizarea culturală, spune Petre Andrei, conturând tot mai clar orizontul concepției sale, axiologice fundată pe valoarea culturală supremă, personalitatea creatoare. Legile reușesc sau nu, în măsura în care ating ori au scopul lor, dând anumite directive funcțiunii realității sociale.